

PAPER DETAILS

TITLE: Modern Dönem Arap Sairlerden Nedret Hadd d'in Siirlerinde Psikolojik Boyut

AUTHORS: Hafel Al Younes, Mehmet Nafi Arslan

PAGES: 298-317

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4158599>

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 52, Aralık/December 2024, 298-317

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/88485>

ISSN 2791-6812

Modern Dönem Arap Şairlerden Nedret Haddâd'ın Şiirlerinde Psikolojik Boyut

Psychological Aspects of the Poems of the Modern Arabian Poet Nadra Haddâd

Yazar Bilgisi Author Information	
Hafel ALYOUENS (HA) Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Siirt, Türkiye Asst. Prof., Siirt University Faculty of Theology, Siirt, Türkiye hafel2015@gmail.com , www.orcid.org/0000-0002-8125-2298	
Mehmet Nafi ARSLAN (MNA) Doç. Dr., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Siirt, Türkiye Assoc. Prof., Siirt University Faculty of Theology, Siirt, Türkiye m.nafiarslan@hotmail.com , www.orcid.org/0000-0003-4507-9499	
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: HA: (%60), MNA: (%40) Veri Toplanması / Data Collection: HA (%60) MNA: (%40) Veri Analizi / Data Analysis: HA: (%60), MNA: (%40) Makalenin Yazımı / Writing: HA: (%60), MNA: (%40) Gönderme ve Revizyon / Submission and Revision: HA: (%40), MNA: (%60)

Makale Bilgisi Article Information	
Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazarlar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Authors declare that they get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar bu çalışmayla ilintili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Authors declare that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.1536353
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
20 Ağustos/August 2024	15 Aralık/December 2024

Öz

Bu çalışma, Nedret Haddâd'ın şiirlerinde yer alan psikolojik temaların incelenmesini amaçlamaktadır. Arap edebiyatında önemli bir yere sahip olan Haddâd, özellikle mehcer edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olarak, şiirlerinde bireysel ve toplumsal duyguları derinlemesine işlemiştir. Araştırmanın temel konusu, Haddâd'ın şiirlerinde öne çıkan barış, hoşgörü, fedakârlık, cömertlik, vatan sevgisi ve ayrılık acısı gibi temaların psikolojik boyutunu ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, şairin yaşadığı duygusal ve ruhsal deneyimlerin, onun edebî üretimine nasıl yansıdığı ele alınmıştır.

Çalışmanın kapsamı, Haddâd'ın edebî eserlerinde psikolojik duyguları tespit etmek ve bu duyguların nasıl ifade edildiğini incelemektir. Haddâd'ın şiirlerinde, özellikle toplumsal eşitsizlikler, yoksulluk ve adaletsizlik gibi konulara duyduğu derin hassasiyet, güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Bu duygusal hassasiyet, onun eserlerinde insana dair derin bir empati ve anlayış geliştirmesini sağlamıştır. Şairin vatan hasreti, göçmen olarak yaşadığı deneyimlerle birleşerek, şiirlerinde sürekli bir tema haline gelmiştir. Haddâd'ın, vatanını bir yıldız, bir meltem ve zarif bir kadın olarak tasvir etmesi, onun vatanına duyduğu derin sevgiyi ve özlemi simgelemektedir.

Bu araştırmanın önemi, Haddâd'ın şiirlerinin, mehcer edebiyatının önemli bir parçası olarak, dönemin toplumsal ve bireysel meselelerini anlamamıza katkı sağlamasında yatmaktadır. Haddâd'ın şiirleri, edebî değerlerinin yanında onun ruhsal ve duygusal dünyasını da gözler önüne serer. Şairin toplumsal eşitsizliklere, yoksulluğa ve adaletsizliğe karşı duyarlılığı, şiirlerinde güçlü bir şekilde hissedilir. Bu durum, onun şiirlerinde ele aldığı temaların, aynı zamanda kendi yaşam deneyimlerinin ve psikolojik durumunun da bir yansıması olduğunu göstermektedir. Haddâd'ın, özellikle toplumun alt kesimlerine olan empatisi ve adaletsizliklere karşı direnci, onun şiirlerinde belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır.

Araştırmanın amacı, Haddâd'ın şiirlerinde işlenen psikolojik temaları belirlemek, bu temaların şairin hayat deneyimleri ve ruhsal durumu ile olan bağlantılarını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, Haddâd'ın seçilmiş şiirleri üzerinde içerik analizi yöntemi kullanılarak detaylı incelemeler yapılmıştır. Bu yöntem, şairin şiirlerinde yer alan imgeler, metaforlar ve sembollerin derinlemesine analiz edilmesine olanak sağlamıştır. Yapılan bu analizler, Haddâd'ın duygusal ve ruhsal durumunu daha iyi anlamamıza yardımcı olmuştur.

Ulaşılan temel sonuçlar, Haddâd'ın şiirlerinde barış ve hoşgörü çağrısının, toplumsal barış ve huzur arayışını; fedakârlık ve cömertlik vurgusunun, insanı merkeze alan bir değer sistemini; vatan sevgisi ve ayrılık acısının ise, şairin gurbet ve kayıp duygusunu derinlemesine yansıttığını göstermektedir. Bu temalar, Haddâd'ın ruhsal dünyasının ve toplumsal duyarlılığının güçlü bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir.. Sonuç olarak, Nedret Haddâd'ın şiirleri, onun içsel dünyasının ve toplumsal sorunlara olan duyarlılığının güçlü bir yansıması olarak değerlendirilmeli; edebî ve psikolojik derinlikleri üzerinde daha fazla durulmalıdır. Haddâd'ın şiirlerinin, Arap edebiyatında ve mehcer edebiyatındaki yeri, onun sanatsal ve ruhsal duyarlılığının bir kanıtı olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, şairin eserleri, daha geniş bir perspektifte incelenmeyi hak etmektedir. Haddâd'ın şiirleri, toplumsal ve bireysel sorunlara karşı güçlü bir ses olarak, modern Arap edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Modern Arap Şiiri, Nedret Haddâd, Psikolojik Boyut, Mehcer Edebiyatı

Abstract

This study aims to examine the psychological themes in the poetry of Nadra Haddād. Recognized as a prominent figure in Arabic literature, particularly within the domain of Mahjar literature, Haddād intricately explores individual and social emotions in his poetry. The central focus of this research is to uncover the psychological dimensions of themes such as peace, tolerance, sacrifice, generosity, patriotism, and the pain of separation, which are prominent in Haddād's works. More specifically, the study investigates how the poet's emotional and spiritual experiences are reflected in his literary works.

The scope of the study encompasses identifying psychological emotions in Haddād's literary works and analysing how these emotions are expressed. Haddād's poetry displays profound sensitivity to issues such as social inequalities, poverty, and injustice. This emotional sensitivity enables him to develop deep empathy with and understanding of human experiences, which is strongly reflected in his works. The theme of longing for one's homeland, intertwined with the experiences of living as an immigrant, emerges as a recurring motif in his poetry. Haddād's depiction of his homeland as a star, a breeze, or an elegant woman symbolizes his deep love and yearning for his country.

The significance of this research lies in its contribution to understanding the individual and societal issues of the period through Haddād's poetry, which constitutes a crucial part of Mahjar literature. Beyond their literary value, Haddād's poems also reveal his emotional and spiritual world. His sensitivity to social inequalities, poverty, and injustice is strongly felt in his works, indicating that the themes he addresses also reflect his personal life experiences and psychological state. Haddād's empathy toward the lower strata of the society and his resistance to injustices prominently stand out in his poetry.

The primary aim of this research is to identify the psychological themes in Haddād's poetry and explore their connections to the poet's life experiences and emotional state. To achieve this, a detailed content analysis of selected poems by Haddād was conducted. This method allowed for an in-depth examination of the images, metaphors, and symbols in Haddād's poetry, providing greater insight into his emotional and spiritual state.

The key findings reveal that Haddād's call for peace and tolerance reflects his quest for social harmony and tranquillity; his emphasis on sacrifice and generosity underscores a value system centred on humanity; and his expressions of patriotism and the pain of separation profoundly convey his feelings of exile and loss. These themes are considered strong expressions of Haddād's psychological world and societal sensitivity. In conclusion, Nadra Haddād's poetry should be regarded as a powerful reflection of his inner world and his sensitivity to social issues. Greater attention should be given to the literary and psychological depth of his works. Haddād's position in Arabic literature and Mahjar literature stands as a testament to his artistic and emotional sensitivity. In this respect, his works merit further exploration from broader perspectives. Haddād's poetry serves as a strong voice addressing societal and individual challenges, securing a significant place in modern Arabic literature.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Modern Arabic Poetry, Nadra Haddād, Psychological Dimensions, Mahjar Literature

Giriş

Amerika kıtalarına göç, vatanlarının acılarını ve yaralarını taşıyan göçmen Arap edebiyatçıları doğu edebiyatının rahminden yeni bir edebiyat doğurdu. Bu edebiyat, amaçları, yapıları ve özellikleri bakımından yeni gerçeklikten etkilendi. Yeni edebiyatın nedenleri ve ele aldığı meseleler, yaşanan olaylara göre şekillendi. İnsanî bir nitelik kazandı, mezhepçiliği, dar düşünceleri, yüzeyselliği ve aşırılığı reddetti. Mehcer edebiyatında üretilen eserler yoğun bir şekilde vatan ve yuva özlemiyle doluydu, çoğu zaman düşünce, duygusallık, bireysellik ve insanlık gibi temalarla örtüşüyordu. Hoşgörüyü ve küçük şeylerden uzak durmaya çağırıyordu.

Yeni ortamda göçmen yazarlar, bu faktörlerin sonucunda psikolojik eğilimlerini ve içlerinde biriken duygularını ifade ettiler. Bu durum, birçoklarının edebiyatında açıkça görüldü. Çünkü herhangi bir sanat eseri, duygu ifadesinin ve şekillendirilmesinin sonucudur. Sanatçı, doğanın güzellikleri ve çeşitli fenomenlerine yanıt vererek onların sınırlarını ve derinliklerini açığa çıkarma isteği duyar. Bu açığa çıkarma işlemi, sanatçının büyüyen bilgi birikimi, geniş kültürel deneyimleri ve duygularını edebî sanat üretmek için kullanma yeteneği sayesinde mümkündür.¹

Edebî metnin doğuşu, bazı edebiyat uzmanlarının edebî sürecin kaynağı olarak gördüğü kişisel bilinçdışına dayandırılmaktadır. Freud'a göre sanatçı, gerçek hayatta başarısız ve kırılmış bir insandır. Bu insan, arzularını ve hedeflerini gerçekleştirmek için gereken araçlardan yoksundur. Bu nedenle, söz konusu arzularını gerçekleştirmek için hayalî bir dünyaya yönelir ve bu dünyayı gerçekliğin yerine koyar. Onun şairliği, bu hayallerin tatmininden başka bir şey değildir. Edebiyatçı, arzularını aşmak ve onları sanat süreciyle yüceltmek için bu süreci kullanır.² Bu şekilde, şair bir şiir yazarken bilinçdışından gelen dürtülerini ifade eder ve bilinçaltında birikmiş olan çeşitli kültürel ve entelektüel deneyimlerle edebiyat oluşturur. Şüphesiz, bu eserler, yazım sırasında bilinçli zihnin süsleme veya tahrif etme eğiliminden yoksun olduğu için tamamen gerçeği yansıtır. Ancak bazıları, bilinçdışını edebî yazma sürecini açıklamak veya ona bir koşul olarak görmek için uygun olmadığını, çünkü belirsiz ve genel olduğunu, edebî fenomenleri açıklarken bilinçdışının anlamsız ve saçma bir ruhsal durum olduğunu düşünmektedir.³ Kanaatimizce Freud'un bilinçdışı teorisi edebiyat teorisine önemli bir katkı sağlamakla birlikte edebî fenomenleri açıklarken bu yaklaşım tek başına yeterli değildir. Sanatın, bilinçdışı ve bilinçli süreçlerin bir araya geldiği karmaşık bir dinamikle ortaya çıktığını kabul etmek, daha kapsamlı bir anlayış sunacaktır.

Edebiyatla ilgili batı psikolojik çalışmalarının kendi okulları, öncüleri ve öğrencileri vardır. Bu çalışmalar, insan ruhunun özelliklerini analiz etmeye, derinliklerine inmeye, eğilimlerini ve beklentilerini açıklamaya odaklanır. Bu çabalar iki ana yaklaşım izler: Birinci yaklaşımda, araştırmacılar her özelliğin nedenlerini, anlamlarını ve bu özelliklere yön veren motivasyonları öğrenmeye çalışırlar. İkinci yaklaşımda ise, bu özelliklerin bireyin hayatı, değişkenliği ve yaşamı üzerindeki etkisini açığa çıkarmaya çalışırlar. Arap edebiyatında ise, Batı üniversitelerinde eğitim görmüş olanların çalışmaları ya da bu araştırmanın kaynak ve alıntı olarak dayandığı bazı çalışmalar dışında bu akım neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu çalışmalar, diğerleri kadar üne ve yaygınlığa ulaşmamıştır.

¹ Abdülkadir Faydûh, *el-İtticâhü'n-nefsî fî nakdi's-şî'ri'l-'Arabî* (b.y.: İttihâdü'l-Kitâbi'l-'Arab, 1992), 124.

² Va'd Abbas, *el-Bü'dü'n-nefsî fî's-şî'ri'l-fasîh ve'l-'âmmî* (b.y.: Müessesetü Hindâvî, 2018), 13.

³ Mustafa Süveyf, *el-Üsûsü'n-nefsiyye li'l-ibdâ'î'l-fennî fî's-şî'ri hasseten* (b.y.: Dâru'l-Ma'ârif, ts.), 201.

Yayınlananların çoğu, modern varsayımlar, yöntemler ve uygun araçlar üzerine kurulmuş olup derinlemesine genişletilmiş çalışmaların yerini tutmamaktadır. Bu durum, edebiyat ve şiir alanında olduğu kadar hayatın farklı yönlerinde de geçerlidir. Mustafa Haddara'nın *et-Tecdîd fî şî'ri'l-mehcer*, Enes Davud'un *et-Tecdîd fî şî'ri'l-mehcer* ve *et-Tabî'a fî şî'ri'l-mehcer*, Sabir Abdul Daim'in *Edebü'l-mehcer* ve bazı dergilerde yayınlanan makaleler gibi mehcer edebiyatını psikolojik olmayan açılardan ele alan çalışmalardan bahsetmiyoruz. Bu çalışmalar, Batıdaki örnekleri gibi psikolojik açılara odaklanmadıkları için öncü olma avantajına sahip değildir.

Bu çalışmada, tanınmış mehcer edebiyatçılarından Nedret Haddâd'ın şiirlerinde yer alan psikolojik temalar incelenmiştir. Bu şairin, sakinliği, duygusallığı ve mehcer edebiyatının yazarlar, şairler ve okuyucular arasındaki iyi itibarı ile tanınması, bu çalışmanın tercih nedeni olmuştur. Ayrıca, bu şair, hayatının büyük bir bölümünü ifade özgürlüğünün ve fikirlerin yüceltildiği bir ülkede geçirmiştir. Hayatının büyük kısmını hiçbir kısıtlamanın olmadığı, engellerin bulunmadığı ve herhangi bir partiye bağlı olmadan bağımsız hareket edebildiği New York şehrinde geçirmiştir. Bu nedenle, duyguları samimi ve sözleri özgürdür.

1. Edebiyatta Psikolojik Boyut İncelemesi

Son zamanlarda Arap edebiyatında edebî ürünlerin psikolojik boyutunu ele alan çalışmalarda bir gelişme yaşanmıştır. Bu çalışmaların bazıları, Batı'da yaygınlaşması ve Arap araştırmacıların bu yöntemleri benimseyerek çeşitli nesir ve şiir sanatlarına yönelik çalışmalarına taşınmaları sonucunda, edebî incelemenin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Böylece, psikolojik boyut, edebî malzemenin incelenmesinde kullanılan eleştirel yöntemlerden biri olmuştur. Peki, bu psikolojik boyut nedir ve nasıl ele alınmalıdır?

Eğer psikolojik boyut ile kastettiğimiz, edebiyatçının derinliklerinde çalkalanan arzular ve düşünceler ile bunlardan doğan edebî davranışların, hayat ve evrene dair çeşitli kanunlara olan bakış açısını yansıtmaları ise, bu boyutu, edebiyatçının psikolojik yaşamını kapsayan bir yapı olarak ele almalıyız. Bu, sosyal, kültürel, felsefi ve benzeri boyutlar gibi, Batı çalışmalarından Arap edebiyatına geçmiş olan diğer boyutlarla benzerlik gösterir. Çünkü psikolojik boyutun konusu, felsefede “*belirli bir zaman dilimi boyunca gözlemlenebilen faaliyetlerin sistemi*” olarak tanımlanan kişiliktir.⁴ Bu durum, fiziksel boyutu dikkate almamızı engellemez. Bu kavram genişlemiş ve sakinlik ve endişe, açlık ve tokluk, güç ve zayıflık gibi karşıt uçlar arasında ölçüldüğünde psikolojik boyutları kapsar hale gelmiştir. Bu tür nitelikler, kişilik boyutunda sürekli bir çeşitliliğe sahiptir.⁵ Nefs ise, kadim şiirde hem ruh ve hem şahıs olarak görülmüştür. Malik b. Fehm el-Ezdî'nin (ö. 268 ? m.) şu sözlerinden de bu durum anlaşılabilir:

فَتَلْتُ مُحَرَّقًا وَحَمِيْتُ نَفْسِي وَرَاعَمْتُ الْأَعَادِي مِنْ أَسَانِي⁶

“Muharrık'i öldürdüm ve nefsimi korudum, Düşmanlarıma karşı durdum, kim bana karşı çıkarsa.”

Nefs, burada da görüldüğü gibi, şairin ruhu ve şahısıdır. Lügatlerde de bu şekilde tanımlanmış ve anlamlandırılmıştır. Ayrıca, sözlükler bu kelimeye on beşten fazla anlam

⁴ Talat Mansûr vd., *Üsûsü 'ilmi'n-nefsi'l-â'm* (Kahire: y.y., 1978), 334.

⁵ Ahmed Muhammed Abdulhalık, *Kıyâsu's-şahsiyye* (Kuveyt: Matbû'âtü Câmi'ati Kuveyt, 1996), 64.

⁶ el-'Ütebî es-Sahârî, *el-Ensâb*, thk. İhsan en-Nas (b.y.: y.y., 2006), 2/734.

yüklemiştir.⁷ Bu durum, ıstılahçıların vardığı sonuçlarla da yakından ilişkilidir. Zira onlar, nefsi çok çeşitli kategorilere ayırmışlar, ancak hepsi, nefsi hayatın ve hareketin gücü, duyuların özellikleri ile genel anlamları kavrayan ve zihinsel faaliyetleri yürüten bir öz veya bilinçli bir varlık olarak kabul etmişlerdir.⁸ Nefs, duyguların, ifadelerin ve dış dünyadan aldığı sürekli hareketin yansıttığı görüntülerin kaynağıdır. Sanatçı, bu imgeleri çeşitli sanatsal biçimlerde şiir, nesir, resim, heykel ve benzeri şekillerde biçimlendirir. Dolayısıyla, edebiyatta psikolojik boyut incelemesinin, sanatçının dış dünyadan aldığı izlenimlerin derinliklerinde şekillendiği psikolojik yönü inceleyen bir eleştirel araç olduğunu söyleyebiliriz. Nefs, duygusal, ahlaki, düşünsel ve hissi özellikleri bünyesinde barındırır ve bu özellikler, temas ettiklerinde çarpışma veya birleşme yoluyla birbirlerini etkiler. Bu etkileşimler sonucunda bir tür hareket veya düşünsel faaliyet ortaya çıkar. Hiç şüphe yok ki, sanatçının ifade ettiği ve biçimlendirdiği şeylerin arkasında, üretkenliğinin büyük bir kısmını oluşturan bilinçdışı yatmaktadır. Bilinç, bu boyutun yalnızca küçük bir parçasını teşkil eder ve bu boyuta geçmiş deneyimler, çeşitli anılar, değerler, arzular ve edebî eser aracılığıyla kendini gerçekleştirme çabası hakimdir. Nedret Haddâd'ı bu bağlamda ele alacağız.

2. Nedret Haddâd'ın Hayatı

Nedret Haddâd, 30 Ekim 1880 veya 1881'de Suriye'nin Humus şehrinde, köklü ve saygın bir ailede doğdu. Divanını derleyen kişi,⁹ onun 1881'de doğduğunu, bu tahminini 1921 yılında Ethem el-Cündî'nin New York ziyareti sırasında Nedret Haddâd ile karşılaşmasına ve Haddâd'ın ona kitabını ve içindeki bilgileri göstermesine dayandırmaktadır.¹⁰ Ancak, bu döneme ait yazılı kaynakların azlığı nedeniyle, hangi görüşün doğru olduğunu destekleyecek kesin bilgiler bulunmamaktadır. Mehcer edebiyatı üzerine yazılanlar Amerika kıtalarında gizli kalmış veya yazarlarının ölümüyle birlikte yok olmuştur. Sadece bu dönemin boşluklarını doldurmak için çaba gösteren birkaç hevesli kişi, Arap edebiyatının bu dönemine dair bilgileri gün yüzüne çıkarmıştır.

Haddâd, ilk eğitimini Ortodoks¹¹ okulunda aldı, ancak bilinmeyen nedenlerle eğitimini burada tamamlamadı. Bunun yerine, eğitimini dedesinden aldı ve büyük bir gayret göstererek dil ve şiir konusunda kendini geliştirdi. Bu sayede, insanî eğilimlerle bezeli, zengin içerikli, imgelerle dolu şiirler ve bazen şiirsel hikaye tarzında¹² şiirler yazabilen, kültürlü ve donanımlı bir şair oldu.

Kaynaklar, şairle ilgili gelen haberlerde onun üstün ahlaki nitelikleri ile tanındığını belirtir.¹³ Şair, heybetli, dolgun vücutlu, sakın hareketleri, düşük ses tonu, utangaç, temiz

⁷ Muhammed b. Muhammed b. 'Abdurrezzâk ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Heyet (Küveyt: el-Meclisü'l-Vatanî li's-Sekâfe ve'l-Fünûn, 2021), 16/559.

⁸ Seyyid Şerif Cürânî, *Kitâbü't-ta'rîfât*, thk. İbrahim el-Ebyârî (Kahire: Dâru'r-Reyyân li't-Turâs, 1403), 312-313; Ahmed b. Suleymân İbn Kemâl Paşa, *et-Ta'rîfât ve'l-istîlâhât*, thk. Halid Fehmî (Kahire: Müessesetü'l-'Ülyâ, 1430/2009), 438.

⁹ Muhammed Abdülmünim Hafâcî, *Kissatü'l-'edebi'l-mehcerî* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Lubnânî, 1973), 689; Edhem Âlülcündî, *E'lâmü'l-'edeb ve'l-fen* (Dimaşk: Matbaa'tü Mecelleti Savti Suriye, 1954), 109; Ahmed Hassân Kamhiyye, *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd - Evrâku'l-harîf ve kasâid uhrâ* (Dimaşk: Dâru'l-İrşâd, 2020), 25.

¹⁰ Kamhiyye, *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd*, 25.

¹¹ Mihâil Nu'ayme, "Nedret Haddâd min şüe'râi'r-Râbitat'l-Kalemiyye", *Mecelletü'l-Âdâb* 1 (1955), 9; Âlülcündî, *E'lâmü'l-'edeb ve'l-fen*, 109.

¹² Hafâcî, *Kissatü'l-'edebi'l-mehcerî*, 689.

¹³ Âlülcündî, *E'lâmü'l-'edeb ve'l-fen*, 109.

kalpli, iyi niyetli, sadık ve dürüst bir kişi olarak tanımlanır. Şairin kalbi saf, duyguları ince ve taşkındır, zarif bir tabiatı ve kibar bir davranış tarzı vardır. Utangaç ve kalbinin inceliği ile doğasının yumuşaklığı nedeniyle üzücü manzaralar karşısında nefesi düğümlenir.¹⁴ Bu durumu, bir köşede oturan saf bir bakirenin utangaçlığına benzetilmiştir.¹⁵ Şair nefsinin temizliği, dilinin yüceliği, duygu saflığı, sözünün doğruluğu, yaltaklanma ve dilenmeden nefret etmesi, yapmacıklıktan ve zorlamadan kaçınması bilinir. Şiirlerini süslü kelimelerden arınmış olarak, saf ve yüksek bir duygusal düzeyde, iman, hoşgörü, kardeşlik ve fedakarlık gibi değerlere bağlı kalarak yazar.¹⁶ Şiiri, kişiliğinin aynası olarak, tatlılık, incelik ve sadelikle doludur.¹⁷

Nedret Haddâd'ın *Evrâku'l-harîf* (Sonbahar Yaprakları) adlı divanı, hayatının şiirlerine nasıl yansıdığını gösterir. Bu şiirlerinde kışın beyaz karı, şairin temiz ruhunu ve saf kalbini simgeler; yazın yakıcı güneşi, dünyayı mikroplardan arındırmayı temsil eder; baharın sıcaklığı ve yeşilliği, hayatın yeniden canlanmasını ve şairin insani değerleri yüceltme arzusunu gösterir; sonbahar ise, yağmur damlalarının toprakla birleştiğinde hoş kokular yaymasıyla, şairin bedeninden yayılan güzel kokuları simgeler. Bu özellikleriyle, Nedret Haddâd doğayı sembolize eden veya doğayla bütünleşmiş bir şair olarak karşımıza çıkar.¹⁸

Nedret Haddâd, birçok kişi gibi daha istikrarlı bir yaşam arayışıyla, 26 Aralık 1897'de Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti.¹⁹ Orada ticaretle uğraştı ve ülkeyi doğudan batıya dolaştı. Ancak bu yeni dünya, onun zihninde karmaşaya yol açtı. Çünkü para ve iş dünyası onun asıl arayışı değildi, içindeki derinlerde saklı olan şiir ve samimi sözlerdi. Başlangıçta kendini bir şair olarak görmedi ve şiir yazma yeteneğine sahip olduğunu düşünmedi. Bu nedenle, ruhunu tatmin edecek şiirler yazma konusundaki yetersizliği nedeniyle ilhamını bastırdı. Geçimini sağlama çabası içindeki biri için bu içsel çalkantı, şiir yazmak isteyen ancak henüz olgunlaşmamış bir ilhama sahip olan biri için zor bir durumdu. İş hayatının tutkularını zaman zaman engellemesiyle, şiirlerini sadece özel durumlarda yazdığı nadir uğraş haline getirdi.²⁰ Bu şiirler, sık sık gözden geçirildiği için değil, uzun süre bekletildiği için havliyyât olarak adlandırılmayı hak ediyordu.²¹ Nedret Haddâd, uzun bir süre boyunca, değerli bulmadığı şiirlerini yayımlamadı. Ağır düşüncelerle boğuştu ve bu düşünceleri hafifletmeye çalıştı, sabır ve sükunetiyle bu kaygıları yatıştırdı. Sonunda, Suriye Birliği Derneği'nin düzenlediği bir şiir gecesi etkinliğinde okuduğu şiirler büyük beğeni topladı. Daha sonra bu derneğin başkanlığını da yaptı. Nedret Haddâd, çeyrek yüzyıl boyunca içindeki çeşitli kaygılarla boğuştu; vatan hasreti, yeni dünyaya duyduğu korku ve henüz olgunlaşmamış olan şiirsel ilhamı arasında gidip geldi. Ancak, o şiir gecesinde şiirsel yaşamının gerçekten başladığını hissetti.²²

Nedret Haddâd, kardeşi Abdülmesih Haddâd ile birlikte 1920 yılında kurulan²³

¹⁴ Mihâil Nu'ayme, *Seb'ûn* (Beyrut: Müessesetü Nevfel li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1411/1991), 177-178.

¹⁵ Enver Ebû Süveylim, *Şi'ru'l-Müseyyeb b. 'ales* (Amman: Menşûrâtü Câmi'ati Mute, 1994), 107.

¹⁶ Nu'ayme, "Nedret Haddâd min şüe'râi'r-Râbitat'l-Kalemiyye", 9.

¹⁷ George Saydah, *Edebûnâ ve üdebâuna fi'l-mehâciri'l-İmrîkiyye* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâ'în, 1956), 304.

¹⁸ "Cerîdetü'l-Sâihî'l-Mehceriyye" (07 Ağustos 1942).

¹⁹ Âlülcündî, *E'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, 109.

²⁰ Hafâcî, *Kissatü'l-edebi'l-mehcerî*, 691.

²¹ Âlülcündî, *E'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, 109.

²² Hafâcî, *Kissatü'l-edebi'l-mehcerî*, 691.

²³ Saydah, *Edebûnâ ve üdebâuna fi'l-mehâciri'l-İmrîkiyye*, 304.

Kalem Birliği'nin kurucularından biriydi. Bu birliğin en parlak şairleri ve yazarları arasında yer aldı ve Arap kültürü ve edebiyatına olan katkıları, günümüze kadar süregelen bir iz bıraktı.

Haddâd, yetmiş yılı aşkın bir ömürden sonra 1950 yılında vefat etti. Ardında, *Evrâku'l-harîf* (Sonbahar Yaprakları) adını verdiği tek bir divan bıraktı.²⁴

3. Şairlik ve Kişilik İlişkisi

Batının psikolojik edebî çalışmaları, Taha Hüseyin, Akkad ve Muhammed Nuveyhî gibi araştırmacıların bu çalışmaları meşrulaştırma çabalarıyla Arap edebiyatında da yansımaları bulmuştur. Bu çalışmalar, şairlik ruhu ile edebî ürün arasındaki ilişkiyi çerçevelemeye çalışmıştır. Bu ilişki, belirli bir zaman diliminde şairin duygusal enerjisinin yazma sürecini tamamlama yeteneğine dayanmaktadır. Bu süreç, içsel güçlerin duygusal güçleri harekete geçirme yeteneğine bağlıdır.²⁵ Bir edebî eser, Balzac'a göre iki şekilde ortaya çıkar: İlham ve biçimsel ifade. Her iki şekil de birbirini tamamlar ve biri diğerine bağımlıdır.²⁶ İlham, şairin şiir söyleme yeteneğini teşvik eden ve yazma sürecini harekete geçiren unsurdur. Bu durumu, Zürrümme'nin (ö. 117/735) şiir kapısının kapandığını hissettiğinde *"Nasıl kapanır, bende onun anahtarları var"* demesiyle görebiliriz. Ona anahtarın ne olduğu sorulduğunda, *"Sevdiklerini anarak yalnız kalmak"* cevabını verir.²⁷ Aşk, düşünceler ve hayallerle dolup taşan ve uzaklara sürükleyen bir durumdur, bu da kişinin içindeki duyguları ifade etmesini sağlar. Bu duygular, şairin zihninde anlamlı kelimeler ve ifadeler olarak şekillenir ve psikolojik boyutla bağlantılı olarak düzenlenir, böylece yazarın düşünceleriyle dolu bir metin haline gelir. Burada, dış bir etkenin ilhamı harekete geçirdiği ve şairlik sürecini başlattığı psikolojik faktöre işaret ediyoruz. Bu, Ebû Nûvâs'ın (ö. 198/813 [?]) şiir yazması gerektiğinde yaptığı işten bahsederken, sarhoşluk ile ayıklık arasında gidip geldiğinde ilham bulduğunu söylemesi gibidir. Bu durumda, en iyi ruh halindedir ve en berrak zihne sahiptir, bu da şiiri yazarken ona enerji ve neşe verir.²⁸

Şekilsel ifade ise, *"anlamları ustalıkla işleme, onları güzel bir şekilde elde etme ve bazılarını diğerleriyle birleştirme yeteneği olarak tanımlanır. Şairlerin şiir söylemelerine neden olan çeşitli amaçları vardır ve bu amaçlar, ruhlarında etki ve duygusal tepkiler uyandırır. Bu durum, onların ruh halleriyle uyumlu olabilir veya onlara ters düşebilir. Bir olay, ruhu neşeye ve umutla rahatlatırken aynı zamanda keder ve korkuyla da sıkabilir. Aynı zamanda, olağanüstü bir uyumun gerçekleşmesi durumunda, ruhu şaşırtarak genişletebilir."*²⁹

Yukarıdaki ifadeler, edebî metnin biçimlenmesini ve yazarının ifadeleri ustalıkla bir araya getirme, kelimeleri özenle seçme ve en güzel haliyle içeriği yansıtmaya çabasını ifade eder. Belagat yönteminin ele aldığı diğer metinler gibi, yukarıdaki ifadeler de şiir yazma süreci ile duygusal içerik arasındaki güçlü ilişkiyi, ilhamı harekete geçirme ve şiirin doğuşundaki rolünü göstermektedir. Bu iki unsur arasında ayrılmaz bir bağ vardır ve bu

²⁴ Kamhiyye, *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd*, 27.

²⁵ Faydûh, *el-İtticâhü'n-nefsî*, 34-35.

²⁶ Faydûh, *el-İtticâhü'n-nefsî*, 37.

²⁷ İbn Reşîk el-Kayravânî, *el-'Umde fî mehâsinî's-şi'r ve âdâbih*, thk. Muhammed Muhyiddin 'Abdulhamîd (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1401/1981), 1/206.

²⁸ İbn Reşîk el-Kayravânî, *el-'Umde fî mehâsinî's-şi'r ve âdâbih*, 1/207.

²⁹ Hâzîm el-Kartâcennî, *Minhâcü'l-büleğâ ve sirâcü'l-üdebâ*, thk. Muhammed b. el-Hûcâ (Tunus: ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-Kitâb, ts.), 11.

bağ koparılamaz. Edebiyatın bazı yönlerinin anlaşılması, psikoloji bilimine ve onun uygulamalarına dayanmaktadır ve bu uygulamalar, edebî çalışmaları sağlam bir temel üzerinde değerlendirirken faydalı bir araç olarak kabul edilebilir.³⁰ Şiir yazma, şairin yaşadığı duygusal dalgalanmalara ve ruhsal çalkantılara dayanmaktadır. Bu duygusal dalgalanmalar, şairliği harekete geçirir ve sonuç olarak sembolik anlamlarla dolu ifadeler ortaya çıkar. Her bir anlamın altında, gösteren ile gösterilen arasındaki zorunlu ya da keyfi ilişki kutupları yatar ve bu ilişki, duygusal hareketlerle bağlantılı bir edebî bağlam oluşturur.

İbn Reşîk'in (ö. 456/1064) şiirin tanımı ve yapısı üzerine sunduklarına bakılırsa, şairlik ile duygusal tepki arasındaki ilişkinin doğası anlaşılabilir. Tüm görüşler aynı ekseninde döner ve Di'bil el-Huzâi'nin (ö. 246/860) ağzından aktarıldığı gibi, şiiri arzuya bağlı övgüye, kin ve nefrete bağlı hicve, özlem ve aşka bağlı güzelleme ve eleştiriye dayandırır.³¹ Şiir, onun görüşüne göre, bütünüyle dört belirli kategoriye ayrılır. Ancak, bu görüşe tamamen katılmıyoruz ve bu dört bölümün dışında başka unsurların da şairliği etkileyebileceğini düşünüyoruz. Psikolojik etkenlerin önemini kabul etmekle birlikte, şiir meydana getirme sürecinin daha fazla araştırma ve incelemeye ihtiyaç duyduğu açıktır. Birçok bilim insanı, özellikle Sigmund Freud, edebî eserlerden faydalanarak teorilerini oluşturmuşlardır. Örneğin, Freud'un Shakespeare'in Hamlet karakterini yorumlaması, edebiyat ve psikoloji arasındaki etkileşimin bir örneğidir.³² Bilim alanları çeşitli ve paralel olmakla birlikte, edebiyatla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılıdır. Şairlik sürecinin tetikleyicileri, sadece zaman veya mekanla değişir; ancak dürtüler ve sebepler her zaman aynıdır. Mehcer edebiyatında yazarlar Amerika kıtalarında kendi ülkelerinde görmedikleri şeylerle karşılaştılar, bu da onları olumlu veya olumsuz şekilde etkiledi. Bu yazarların birçoğu, Arap veya Doğulu kimliklerini koruma ve yeni ülkenin kültürüne uyum sağlama arasında bir psikolojik çatışma yaşadılar. Bu durum, Nedret Haddâd'ın da deneyimlediği bir gerçektir.

4. Nedret Haddâd'ın Şiirlerinde Psikolojik Boyut

Eğer benlik, duyguların, imgelerin ve hayallerin kaynağı ise ve ifadeler de bunlardan doğuyorsa, elbette ki bunların oluşumuna katkıda bulunan ve gelişimlerini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen faktörler vardır. Haddâd'ın sahip olduğu asil nitelikler ve yüksek değerler, şiirinin oluşumunda önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu değerler, onun şiirsel yeteneğinin gelişiminde ve olgunlaşmasında belirgin bir rol oynamıştır. Haddâd'ın şiirinde bu değerlerin ve etkilerin çeşitli yönlerde kendini gösterdiği görülmektedir. Bunları tek tek ele alalım.

4.1. Barış ve Hoşgörü Çağrısı

Nedret Haddâd'ın şiirlerinde barış ve hoşgörü çağrısı belirgindir. Sir ma'3i (Benimle Yürü) adlı şiirinde uyum, sevgi, hoşgörü, zarar vermekten kaçınma, küçük işlerden ve önemsiz meselelerden uzak durma, ve barış dolu bir hayat inşa etme konularında parlak bir tablo çizer. Bu yaklaşımı benimsemesinin sebebi, kendisine zulmeden kişiden bile af dilemiş olmasıdır. O, kötülük karşısında sabırlı ve hoşgörülü davranır; bunu zayıflık ve kırılğanlık olarak değil, asil değerlerle donanmış bir toplum inşa etme çabası olarak görür.

³⁰ İzzeddîn İsmail, *et-Tefsîru'n-nefsî li'l-edeb* (Kahire: Mektebetü Ğarîb, ts.), 14.

³¹ İbn Reşîk el-Kayravânî, *el-'Umde fî mehâsini's-şî'r ve âdâbih*, 122.

³² İsmail, *et-Tefsîru'n-nefsî li'l-edeb*, 14.

Haddâd, vatanında karşılaştığı çeşitli sosyal hastalıklarla boğuşurken, bu tür bir toplumu arzulamıştır. Şöyle der:

أَنَا رَاضٍ بِالْعَصَا يَا أَيُّهَا الْحَامِلُ رُمَحَكَ وَسَأَرْضِي خُبْرَكَ الْأَسْوَدَ فِي الْحَبِّ وَمِلْحَكَ
وَسَأَسْتَسِي جُرْحَ قَلْبِي كُلَّمَا شَاهَدْتُ جُرْحَكَ وَأَرَى لَيْلِكَ لَيْلِي، وَأَرَى صُبْحِي صُبْحَكَ
وَإِذَا أَخْطَأْتُ نَحْوِي، فَأَنَا الطَّالِبُ صَفْحَكَ³³

*“Ben rızayla kabul ederim sopayı, ey mızrağını taşıyan,
Sevgiyle senin kara ekmeğini ve tuzunu da kabul ederim,
Kalbimin yarasını unuturum, her gördüğümde senin yaranı,
Geceyi kendi gecem, sabahı kendi sabahım olarak görürüm,
Ve sen bana karşı hata yaparsan, ben af dileyen olurum.”*

Yukarıdaki beyitlerden, şairin barışa yönelik bir eğilimi olduğu sonucuna varılabilir. Haddâd’ın, iki Dünya Savaşı tarafından parçalanmış bir toplumda eksikliğini hissettiği bu değer, şairi ve edebî hareketin diğer üyelerini, güvenlik ve barıştan yoksun topluluklarıyla aralarındaki bağı kurmaya itmiştir. Bir eksiklik hisseden şair, bu duyguyu ele almak için barış, güvenlik ve hoşgörü çağrılarıyla dolu olan o şiiri yazmıştır.³⁴ Savaşlardan, çatışmalardan ve kinlerden arınmış bir dünya hayalini dile getirmiştir. Hiç kimse, hoşgörünün, geniş bir yürek ve başkalarının görüşlerine tahammül etme yeteneğini gösteren asil bir nitelik olduğunu inkar edemez. Hoşgörü, şiddeti ve dar düşünceyi reddetmeyi de ifade eder. Çünkü insan, kendisinden farklı olan başkalarıyla etkileşime girmek zorunda kalır, bu da “hoşgörüğü önemli ve zorunlu kılar. Hoşgörü, farklılıkların mümkün olmasını sağlar ve farklılıklar da hoşgörüğü gerekli kılar. Hoşgörü, toplumun güvenliği ve esenliği için gerekli bir şarttır. Oysa fanatizm, bireyler ve gruplar arasında ayrılık, gerginlik ve düşmanca davranışlar doğurur. Şöyle denilmiştir: Hoşgörü, bir duruş, bir inanç, bir erdem, değer temelli bir yönelim, bir söylem ve bir uygulamadır.”³⁵ Aslında hoşgörü, yüce bir duygusal değerdir. Bu değer, sevgi ve dostluk duygularını harekete geçirir, manevi yücelik ve ulviyet sağlar. Aynı zamanda, trajik içerikli sahneler karşısında hüznün, üzüntü ve sıkıntıyı hafifletir. Bu durum, Nedret Haddâd’ın şiirine de yansımıştır. Şiirlerinde, çalışmaya ve çaba göstermeye yönelik çağrısını sürekli yenilemektedir; bu değer ile kardeşlik değerini birleştirir. İnsan için yalnızca çaba sarf ettiği şeyler vardır, öyleyse neden bu çabalar, toplumu birbirine kenetleyen ve gerçek hedeflere ulaşmak için sağlam bir iradeyle güçlendiren asil eylemlerle yönetilmesin? Şöyle der:

سِرِّ مَعِي فِي الْأَرْضِ وَاعْمَلْ، حَسَنًا تَبْلُغَ نَجْحَكَ لَا تَدْعُ غَيْرَكَ يَجْنِي لَكَ فِي دُنْيَاكَ رِيْحَكَ
إِنَّ أَعْمَالَكَ سَفَرٌ، فَأَمْلَأَنَّ مِنْهُنَّ لَوْحَكَ هُوَ ذَا قَمَحِي الَّذِي أَحْسَبُهُ، مَا عِشْتُ، قَمَحَكَ³⁶

*“Benimle yürü bu dünyada ve iyi işler yap, böylece başarını elde edersin,
Başkasının bu dünyada senin kazancını toplamasına izin verme,*

³³ Kamhiyye, *Divânu’s-şâ’iri’l-mehcerî Nedret Haddâd*, 73.

³⁴ Abbas, *el-Bü’dü’n-nefsî fi’ş-şî’ri’l-fasîh ve’l-âmmî*, 15.

³⁵ Maykel Verkuyten - Rachel Kollar, “Tolerance and intolerance: Cultural Meanings and Discursive Usage”, *Culture and Psychology* 27/1 (Mart 2021), 173-174.

³⁶ Kamhiyye, *Divânu’s-şâ’iri’l-mehcerî Nedret Haddâd*, 73.

Çabaların bir kitaptır, o yüzden sayfalarını onlarla doldur,

Bu benim buğdayım, ki yaşadığım sürece onu senin buğdayın olarak görüyorum."

Yukarıdaki dizelerde şair, neden yararlı işler yapmanın değerine ve küçük işlerden uzak durmanın önemine vurgu yapmış ve emir kipini kullanmıştır? Neden buğdayı doğrudan haber üslubuyla ifade etmiştir? Şair, yararlı işlerin değerine olan inancını, ayrıldığı toplumda bu değer kaybaldığını ve yerleştiği toplumda yararlı işlerin etkisini gördüğü için dile getirmiştir. Hayatın kısa olduğunu ve sayfalarımızı faydalı şeylerle doldurmanın önemli olduğunu düşündüğünden, emir kipiyle doğrudan harekete geçmeyi teşvik etmiştir. Aynı zamanda, buğdayı şiirsel imgesinde kullanmıştır çünkü buğday, eski medeniyetlerin ve dinlerin, özellikle İslam'ın, kolektif bilinçaltında kutsal ve sembolik bir anlama sahiptir. Şair, farklı duyuşal kelimeler kullanırken belirli duyuşal görüntüler oluşturmayı amaçlamaz, aksine bu kelimeler aracılığıyla belirli bir bağlamda anlam ve önem taşıyan zihinsel bir tasavvur oluşturmaya çalışır. Şiir, okuyucuyu bu tür anlamlar üzerinde düşünmeye teşvik eden bu tür sembolik anlamlar taşımıyorsa, unsurları olmayan ve okuyucuya çekici gelmeyen bir hikaye anlatımı haline gelir.³⁷ Ayrıca, buğday gerçek anlamda hayatın yenilenmesini ve tekrar tekrar doğmasını temsil eder. Buğdayın olduğu yerde hayat vardır. Şair, hayatı düzenleyen şeylere çağrı yapar; milletlerin geliştiği ve toplumların yükseldiği çalışmaya davet eder ve buğdayın sembolik anlamının zenginliğiyle kardeşliğe çağrı yapar. Şair aşkı, hoşgörü ve barışın yollarından biri olarak görür ve şöyle der:

مَا أَجْمَلَ الدُّنْيَا لَوْ أَنَّ بُيُوتَهَا
تُبْنَى مِنَ الْحُبِّ الَّذِي لَا يَشْتَكِي
أَصْحَابُهُ مِنْ مَالِكٍ أَوْ جَابِي
الْحُبِّ دِينَ اللَّهِ، فَلَيْتُكَ دِينَنَا
فِي كُلِّ كَارِثَةٍ وَكُلِّ مُصَابٍ
فَالْبَيْتُ، إِنَّ نَأْتَ الْمَحَبَّةِ سَاعَةً،
عَنْهُ، غَدَاً بَيْتًا بِلَا أَبْوَابٍ³⁸

"Ne kadar güzel olurdu dünya, eğer evleri

Direksiz ve ipliksiz inşa edilseydi,

Aşk ile inşa edilseydi ve sahipleri,

Ne bir malik ne de bir vergi tahsildarından şikayetçi olsaydı,

Aşk Allah'ın dinidir, öyleyse dinimiz olsun,

Her felakette ve her musibette,

Eğer aşk bir an bile uzaklaşsa,

Ev kapısız bir ev olurdu."

Aşk, en yüksek ve en değerli duygusal değerlerden biridir. Çünkü insanın davranışlarını yönlendiren duygusal yükler taşır. Şairin sahip olduğu nitelikler, onun aşk değerini oluşturmaya ve bu değeri teşvik etmesine katkıda bulunmuştur. Bu değer, şairin ruhunda diğer değerlerin üzerinde bir yücelik ve heybet barındırır. Şair, zulmün yayıldığı,

³⁷ İsmail, *et-Tefsîru'n-nefsî li'l-edeb*, 62.

³⁸ Kamhiyye, *Divânü's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd*, 59.

hakların gasp edildiği, güçlünün zayıfı ezdiği ve cehaletin hüküm sürdüğü bir toplumda yaşamıştır. Tüm bu olumsuzluklar, şairin psikolojik boyutunda derin izler bırakmıştır.

Şairin davet ettiği aşk, onun ruhunda dolaşan ve hayatı düzenleyen kanunlardan biri olması için davet ettiği duygunun ta kendisidir. Çünkü bu duygu, bir ek değil, hafızanın derinliklerine yerleşmiş ve diğer duygularla gizli bağlarla bağlanmıştır. Bu duygular, Nedret Haddâd'ta sanatsal biçimde ortaya çıkma ve şekillenme yolunu bulmuştur.³⁹

Nedret Haddâd'ın kalbinde büyük bir aşk ve büyük bir acı harmanlanmıştır. Bu duygular, onun şiirlerinin temel öğelerini oluşturur. Bu şiirler, yoğun duygusal sıcaklık, samimiyet, ruh yüceliği ve bilgelik içerir, bu da şairin değerlerinin soyluluğunu gösterir. Şöyle der:

لَا تَفْرَحُ النَّفْسُ الْكَرِيمَةَ — مِمَّا إِنْ رَأَتْ أَخْتَ حَزِينَةً
فَابْكِي مَعَ الْبَاكِ وَمُدِّي دِي لِلضَّعِيفِ يَدَ الْمَعُونَةِ⁴⁰

“Soylu bir ruh, kız kardeşini üzgün gördüğünde mutlu olmaz,

Ağlayanla birlikte ağla ve zayıfa yardım elini uzat.”

Hiç şüphe yok ki, bu görüntü şairi andırır. Hatta o, şairin kendisi ve ruhudur. Soyluluk ve yücelik nitelikleriyle donanmış olan bu ruh, bilinçaltında şekillenmiştir. Bu şekillenme, derin benliğin özüdür ve onun aracılığıyla, birbirinden uzak duran kelimelerin birleşip her ne şekilde olursa olsun bir görüntü oluşturduğunu hissedebiliriz. Bu görüntü, düzenleme veya süsleme olmaksızın, derinliklerini ifade eden şairin özüdür.⁴¹ Yukarıdaki beyit, Haddâd'ın önceki beyitlerinde de olduğu gibi, haber ve inşa ifadelerini içeren ve sözlüğe başvurmayı gerektirmeyen basit kelimelerle ifade edilmiştir. Haddâd, kelime süslemelerine önem vermektense, doğrudan ve sade bir şekilde duygularını ifade etmeye önem vermiştir. Çünkü bu, toplumun tamamına hitap etmektedir ve toplumu sık sık cömertlik ve fedakârlığa teşvik etmektedir.

4.2. Fedakârlık ve Cömertlik Çağrısı

Psikologlara göre, ruhsal sağlığın sağlamlığı ve dengesi, fedakârlık ve cömertlikle kazanılır. Bu nitelikler, iyi bir ruh hali ve geniş bir yürek ile ilişkilidir. Başkalarına cömertlik ve değerli şeylerden, mal ve beden gücü gibi, fedakârlık etmek, sağlıklı insanlar arasında pozitif bir etkiye sahiptir. Fedakârlık ve cömertlik arttıkça, ruh hali de canlanır ve kişi daha mutlu ve huzurlu olur. Psikologlar, daha da ileri giderek, kültürler arası ortak kanıtlara dayanıp sosyal harcamalardan elde edilen duygusal ve psikolojik faydaların evrensel bir psikolojik olgu olduğunu öne sürerler. Belki de bu, insanların, topluma uyum sağlayan ve bizi hayır işlerine teşvik edip ödüllendiren doğuştan gelen bir eğilime sahip olmalarından dolayıdır. Bu eğilim, küçük çocuklarda bile görülür ve temel psikolojik tatminin sağlanmasından kaynaklanan memnuniyet ve iyi hissetme duygularını beraberinde getirir. Bu tatmin, gerçekleştikçe bu eğilimi daha da pekiştirir.⁴² Sağlıklı bir ruh hali iyi ve dürüst olduğunda, içindeki kötülük eğilimlerinin davranışları üzerinde bir etkisi olmaz; bu eğilimler, süperegö tarafından düzenlenir ve organize edilir. İnsan doğası gereği, neşe ve

³⁹ İsmail, *et-Tefsîru'n-nefsî li'l-edeb*, 63.

⁴⁰ Kamhiyye, *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd*, 214.

⁴¹ Fikrî el-Bustânî, “Mes'ele'tü'l-lâva'y fi's-sûrati's-şî'riyye”, *Mecelletü'l-Fikri'l-'Arabî* 23 (1983), 98.

⁴² “The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Beneficence, and the Enhancement of Well-Being - Martela - 2016 - Journal of Personality - Wiley Online Library” (Erişim 05 Ağustos 2024).

huzur getiren şeylere meyillidir. Nedret Haddâd, şiirlerinde bu özelliği yansıtmıştır. Varlıklı kimselere, fakirlerin yaralarını sarmak için mallarını cömertçe harcamaları çağrısında bulunur. Arap kültüründe cömertliğin sembolü olan Hatem et-Tâî (ö. 578 [?]) imgesini kullanarak şöyle der:

ماذا يُفِيدُ الْمَرْءَ لَوْ أَنَّهُ جَمَعَ مَالَ الْأَرْضِ فِي عُمْرِهِ؟
 أَلَيْسَ مَا يَجْمَعُهُ ذَاهِبًا إِلَى السَّوَى إِنْ بَاتَ فِي قَبْرِهِ؟
 قَلِيلٌ كَثِيرَ الْمَالِ مِنْ غَيْرِهِ وَبِأَلِيلٍ الْبَدَلِ مِنْ يُسْرِهِ
 أَنْفَقَ فُضُولَ الْمَالِ حَيًّا تَتَلَّ شُكْرَ الَّذِي أَثْرَيْتَ مِنْ فَقْرِهِ
 فَحَاتِمٌ مَا عَاشَ فِي عَصْرِنَا لَوْ لَمْ يَجِدْ بِالْمَالِ فِي عَصْرِهِ⁴³

“Bir insanın, ömrü boyunca dünyanın tüm malını toplaması ne işe yarar?

Topladığı mallar, mezarında yattığında başkalarına gitmeyecek mi?

Ey parası çok olan ama cömertliği az olan,

Fazla paranı harca ki, yoksulluğundan kurtardığın kişinin teşekkürünü kazanasın.

Hatem, bizim zamanımızda yaşamazdı eğer kendi zamanında cömertçe mallarını harcamamış olsaydı.”

Şair yukarıdaki beyitlerinde mal peşinde koşanların mezara girdiklerinde mallarının varislerine kalacağı gerçeğini açıkça belirtir. Onlara seslenerek, en iyi mallarını fakirlere bağışlamalarını ister. Çünkü Hatem et-Tâî, sahip olduğu en değerli şeyleri cömertçe vermemiş olsaydı, adı günümüze kadar yaşamazdı. Şair, yol gösteren ve örnekler sunan bir bilge gibi konuşmuştur. Ticaretle uğraşmasına rağmen, mütevazı bir yaşam sürmüş ve onurlu bir yaşam için çaba göstermiştir.⁴⁴ Kaynaklarda onun maddi durumu hakkında pek bir bilgi bulunmamaktadır, sadece kardeşi Abdülmesih Haddâd'ın dergisinde editör olarak çalıştığı bilinmektedir. Ancak, geçimini sağlayacak kadar bir durumda olduğu açıktır. Haddâd, edebiyat mesleğine sahip, halinden şikâyet etmeyen ve başkalarından kendisi için merhamet dilenmeyen biridir. Bu, onun yüksek hassasiyeti ve yoksulların durumunu hissetmesi, insani ve iki yönlü bir iyilikle kuşatılmış temiz kalbinden kaynaklanır. Bir yönüyle insan sevgisi, diğer yönüyle ise insanların çektiği acılara üzülmesi ve kırılganlığı ile karakterize olmuştur.⁴⁵ Kapitalist toplumların koşulları ve toplumun sınıfları arasındaki uçurumun genişlemesi nedeniyle, Haddâd, paranın dolaşımını anlatan bir felsefe benimsemiş ve zenginlere ihtiyaç sahiplerine yardım etmeleri talimatını vererek etkili bir çözüm önermiştir.

Yukarıda ifade edilen durumlar, Haddâd'ın içsel etkileşimleri ve bireysel bilinçaltındaki içsel çatışmalarının bir sonucudur. Şiirsel imgeyi, bilinçaltındaki çatışmaları dışa vurma aracı olarak kullanmıştır. Bilinçaltı, kişilik içindeki çatışmanın bir eseri olup, çeşitli davranış biçimlerinde kendini gösterir. En yüksek ifadesi ise, Haddâd'ın kişiliğinde ve şiir felsefesinde görülür. Bu, gerçekte gerçekleşmeyen arzuların telafisi olarak şiire yönelmesini sağlamıştır. Şair, yoksulun zayıflığını, çaresizliğini, küçük düşürülmüşlüğüne ve toplumun ona yaptığı haksızlıkları kabul ettiği için onun yanında durmaktan asla

⁴³ Kamhiyye, *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd*, 137.

⁴⁴ Âlülcündî, *E'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, 109.

⁴⁵ İsa en-Nâ'ûrî, *Edebü'l-mehcer* (Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, ts.), 404.

vazgeçmemiştir. Şair, insanlığa karşı yapılan zulme ve kırılmaya tahammül edemeyen bir bilinçle hareket etmiş ve Batı’da, göçmenlerin yaydığı kardeşlik ve zayıf koruma değerleri sayesinde var olan bir ruhsal felsefe geliştirmeye çalışmıştır. Hatta Cibran Halil Cibran, aç birine ekmek ve yorgun birine yatak sunmayan bir evin yıkılmayı ve yok olmayı hak ettiğini belirtmiştir.⁴⁶ Haddâd, köklü ve sağlam ahlakından dolayı yoksulu savunma çağrısını asil bir şekilde yapmıştır. Bir şiirinde, toplumdaki insanların durumunu betimleyerek, adeta hastalıklar ve ilaçlar üzerine bir sistem oluşturmuş gibi konuşarak şöyle demiştir:

إِنْ رَأَيْتِ الْفَقِيرَ يَهْتَرُ ضَعْفًا سَائِلًا مَنْ يَمُرُّ عَوْنًا وَعَظْفًا
وَرَأَيْتِ الْبَخِيلَ يَجْتَازُ خَطْفًا لَا يُبَالِي، وَلَيْسَ يَبْسُطُ كَفًّا
لَا تَدْعِي مُيُولَهُ وَشُعُورَهُ فَهُوَ بِلا وَجْدَانِ⁴⁷

“Eğer bir fakirin zayıflıktan titrediğini,

Geçenlerden yardım ve şefkat istediğini görürsen,

Ve bir cimrinin hızla geçtiğini,

Umursamadan ve elini uzatmadan,

Onun eğilimlerini ve duygularını kınama,

Çünkü onun vicdanı yok.”

Şairin kalbi, açlıktan titreyen fakirin hali nedeniyle keder ve üzüntüyle parçalanır. Fakir, kendini geçindirecek biraz yardım için geçenlerden dilenirken, hızlıca geçen ve ona karşı duyarsız kalan insanların hali şairi öfkelenendirir. Şair, akıcı bir üslupla, bu kişiyi kınamamayı tavsiye eder. Zira vicdandan yoksun bir insanı nasıl kınayabilirsiniz ki? Şairin görüşüne bir kez daha baktığımızda, öfkesini, içsel patlamasını ve bu vurdumduymaz bir şekilde geçenlere duyduğu hoşnutsuzluğu hissedebiliriz. Aksi takdirde, onları “vicdansız” olarak nitelendirmezdi. Bu durum, insanın hem kendisine hem de kardeşine zulmetmesinin bir biçimidir. İnsan, yaratılışında olan doğası gereği, fakirlere yardım etmemekle hem kendisine hem de kardeşine zulmetmiş olur. Çünkü bu durumda, kendisini amacı dışında bir yere koymuş ve kardeşinin ihtiyacını karşılamaktan kaçınarak ona zulmetmiştir.

Birçok göçmen şair, toplumlarının gerçeklerini dışarıdan tasvir etmişlerdir. Ancak Nedret Haddâd, bunu kendi ruhunun ve iç dünyasının derinliklerinden resmetmiştir. Onun ruhu ve iç dünyası, daima doğadan ve onun unsurlarından ilham alan şiirsel imgelerin deposu olmuştur. Haddâd, açlık yüzünden zayıf düşmüş ve gücünü yitirmiş fakir ve onu dikkate almayan, cimri ve vicdansız kişiyi tasvir ederken, bu imgeleri kullanmıştır. Bütün bunlar, şairin ruhunun derinliklerinde kök salmış sağlam bir temele dayanır ve bilinçaltında gizli olan birçok deneyimiyle ilişkilidir. Bilinçaltı engellerden arındığında, bu deneyimler, bir şiir gibi sanatsal bir şekil alarak kendilerini ifade eder.⁴⁸ Durum böyle olunca, Nedret Haddâd’ın Ba’de en tantavî hiyâmü’l-’aşîra⁴⁹ (Aile Çadırı Dürüldükten Sonra) şiirindeki cömertlik, fedakarlık ve kendini feda etme imgelerinin kaynağı, şairin ahlaki yönüne ve

⁴⁶ Saydah, *Edebûnâ ve üdebâuna fi’l-mehâcîri’l-İmrîkiyye*, 76.

⁴⁷ Kamhiyye, *Divânu’ş-şâ’iri’l-mehcerî Nedret Haddâd*, 154.

⁴⁸ İsmail, *et-Tefsîru’n-nefsî li’l-edeb*, 115.

⁴⁹ Kamhiyye, *Divânu’ş-şâ’iri’l-mehcerî Nedret Haddâd*, 154-155.

toplumu üzerinde derin bir etki bırakan değerler sisteminin yıkılmasına duyduğu hassasiyete dayanır. Şair, toplumunun uzun süre boyunca yaşadığı değerler sisteminin yok olmasından büyük üzüntü duymuştur. Ayrıca, maddi zenginlikten yoksun olması nedeniyle ihtiyaç sahiplerine yardım edememiştir. Yaşamı boyunca sade ve mütevazı bir hayat sürmüştür. Bunun için şöyle demiştir:

لَمْ أَحْزُ مَالًا، وَلَمْ أَحْسُدْ عَلَيْهِ الْأَغْنِيَاءَ
هُوَ لِلغَيْرِ، وَمَا نِلْتُ سِتُّ مِنَ الْمَالِ اِزْتِوَاءً⁵⁰

“Mal edinmedim,
Zenginleri de kıskanmadım,
Bu mal başkaları içindi ve ben,
Malın susuzluğunu çekmedim.”

4.3. Ayrılık Acısı

Şiirsel metin, yazarının yaşadığı toplumdan uzak bir şekilde şekillenmez. Toplum, şair için tükenmez bir ilham ve esin kaynağıdır. Toplumun çeşitli meseleleri ve sorunları şairi derinden etkiler ve toplumun birçok meselesi ve sorunu şiire yansır.⁵¹ Nedret Haddâd'ın yaşadığı ayrılık, ruhunun en derin halleri ve durumlarıyla içsel dünyasını besleyen bir unsur olmuştur. Ayrılık, ruhun yaşam kıyısından yok oluş ve fani olma kıyısına geçişini sağlayan bir köprü gibidir. Bu ayrılık, özellikle kaybedilen kişi veya şey, kaybedenin kalbini sahiplenmişse, örneğin vatan gibi, Haddâd'ın şiirlerinde sürekli bir tema olarak yer almış ve şiirlerinin büyük bir kısmını oluşturmuştur. Vatan, onun hayatının ve şiirlerinin birçok yönünde yer almıştır. Şöyle der:

فَارَقْتُهُ، فَحَفِظْتُ رَسْمَهُ فِي مُهْجَتِي وَكَذَلِكَ اسْمَهُ
أَيْنَ اجْتَمَعْتُ وَحَيْثُ سِرْتُ، بَدَأَ أَمَامَ الْعَيْنِ قِمَّةً⁵²
“Ondan ayrıldım, ama onun izini kalbimde sakladım
Ve adını da.
Nerede toplansam, nereye gitsem,
Gözümde hep bir zirve gibi belirliyor.”

Vatan, şairin ruhuna ve kalbine yerleşmiştir. Adeta onun kalbinin kanı olmuştur. Vatan, şairin bulunduğu her yerde, ikamet ettiği ve yürüdüğü her yerde mevcuttur. Sanki ona hükmetmiş gibidir, ta ki bir zirve haline gelmiş, şair de ondan ayrılmaz bir parça olmuştur. Vatanı gözünde bir zirve olarak tasvir etmesinin sebebi, onun büyüklüğü ve şairin ruhunda bıraktığı derin etkidir.

Edebî metnin, yazarının yaşadığı deneyimi ve çektiği acıları yansıtan bir ifade olduğu bilinmektedir. Ancak, bu görüşe katılmayan T.S. Eliot, özgün bir yazarın, kendi deneyimlerini aşarak sanatsal bir deneyim oluşturması gerektiğini, hatta bu deneyim ona

⁵⁰ Kamhiyye, *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd*, 44.

⁵¹ Muhammed Zeki 'İşmâvî, *Kadâya'n-nakdi'l-edebî beyne'l-kadîm ve'l-hadîs* (Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, 1979), 12.

⁵² Kamhiyye, *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd*, 187.

ait olmasa bile, bunu yaparken kendisinden ayrılabilceğini ve böylece sanatsal olarak daha olgun olacağını savunur. Ona göre aşık olmamış olsa bile bir şair aşkı en ince ve en saf haliyle tasvir edebilir.⁵³ Her ne kadar Eliot, deneyim sahibi olanın şairliğini küçümsemese de, onun yoğunluğunu azaltır. Her durumda, Haddâd, vatanını özleyen bir ruh halini, karanlık gurbetinde yıldızların parıltısıyla, güzel bahçelerde esen rüzgarlarla ve zarif güzelliklerle dolu olan güzel bir kadında tasvir etmiştir. Onun ruhu, vatanına olan hasretle yanar ve onu özlemle anar, ama vatani, o geniş ve uzak çölde uzakta kalır. Şöyle der:

وَأَرَاهُ مَا هَبَّتْ مِنَ الرِّزِّ رَوْضِ الْجَمِيلِ عَلَيَّ، نَسَمَةً
وَأَرَاهُ فِي الْحَسَنَاءِ زَا نَ جَمَالَهَا أَدَبٌ وَحِشْمَةٌ
الشَّوْقُ يُدْنِيَنِ إِلَيَّ هِ كَأَنَّهُ حَادٍ بِمَهْمَةٍ⁵⁴

*“Gurbetimin gecelerinde onu görüyorum, yıldız gibi,
Güzel bahçelerden esen meltemlerde onu hissediyorum,
Edepli ve zarif güzel kadında onu görüyorum,*

Özlem beni ona yaklaştırıyor, sanki ıssız çöllerde yol gösteren biri gibi.”

Şairin ilk gençlik yıllarındaki hayatını kasıp kavuran birçok hastalıktan en hafifi olan yoksullukla parçalanmış bir memlekette, vatan ile yıldız arasındaki ilişkinin belirsizliğinin oluşturduğu baskı, yıldızın karanlık geceyi kesip geçen rolünü kavradığımızda kaybolur. Yıldız, kaybolmuş ışığı sembolize eder. Bu nedenle, şair vatanını, sürgünlük karanlığını aydınlatan bir yıldız olarak görür; onun ışığıyla yolunu bulur ve yönünü belirler. Ayrıca, şair vatanını, her nefes aldığı anda hayat bulduğu bir esinti olarak hisseder; her nefeste, içindeki kırıklık ve yok olma duygusundan arınır. Galen’in dediği gibi: *“Hasta, vatanının esintileriyle iyileşir, tıpkı kurak toprağın yağmurla canlanması gibi.”*⁵⁵

Bu esinti, şairin vatanını kaybetmesiyle yitirdiği hayatın bir sembolü değil midir? Aynı şekilde, şair bu esintiyi edep ve haya ile örtünmüş güzel bir kadında da görür. Onda, vatanının edep ve hayasını gördüğünde, kadını kutsallık ve saygı mertebesine yüceltmıştır. Bu, Doğru’nun edebî değerlerine bir göndermedir. O dönemde bir kadını en güzel süsleyen şey, edebi ve hayası idi. Şair, kadını vatanla ilişkilendirmeyi onun büyüklüğü ve Arap şiirsel hayal gücündeki yüce yeri nedeniyle yapmıştır. Kadın, tek başına, insanın gurbetinde ihtiyaç duyduğu her şeyi özetleyen vatandır ve kaybedilen vatanın yokluğunda duyulan hasreti artırır. Bu durumda, kadının bu resimdeki varlığını nasıl açıklayabiliriz? Çünkü o, insanın susuzluğunu gideren ve özlemini dindiren hayat kaynağıdır. Bu bağlamda, kadının bu imgede yer almasının anlamı geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmelidir. Kadın, insanın özlemini gideren ve ruhunu iyileştiren bir yaşam kaynağıdır. Bu nedenle, şairin onu vatan ile özdeşleştirmesi oldukça anlamlı ve yerindedir.⁵⁶ İbnü’l-Rûmî’nin (ö. 283/896) tarif ettiği gibi:

⁵³ ‘İşmâvî, *Kadâya’n-nakdî’l-edebî beyne’l-kadîm ve’l-hadîs*, 20.

⁵⁴ Kamhiyye, *Divânü’ş-şâ’irî’l-mehcerî Nedret Haddâd*, 187.

⁵⁵ Ebu Osman Amr b. Bahr el-Câhiz, *el-Mehâsin ve’l-Ezdâd*, thk. Fevzî ‘Atvî (b.y.: y.y., 1969), 68.

⁵⁶ Ebu’l-Kâsım el-Şâbbî, *el-Hayâlû’ş-şî’rî ‘inde’l-‘Arab* (b.y.: Müessesetü Hindâvî, 2017), 46.

أهي شيء لاتسأم العين منه أم لها كل ساعة تجديد
بل هي العيش، لايزال متى استحدّ يدتي غرائباً ويفيد

“Gözlerin ondan bıkmadığı bir şey midir? Yoksa her an yenilenen bir güzellik mi vardır onda?

O, yaşamın ta kendisidir; ne zaman yenilense, her seferinde yeni ve şaşırtıcı şeyler sunar ve fayda sağlar.”

Göçmen şairlerin vatan hasreti, onların benliklerine kazınmış bir semboldür ve sadece okuyucunun gözünde canlandırdıkları zihinsel sahneler veya geçici bir tasvir değildir. Yeni vatanlar onların yoksulluğunu ve sefaletini zenginlik ve mutlulukla değiştirmiş olsa bile, yürekleri hala özlem ateşiyle yanmaya devam eder.⁵⁷ Bu durum, uçsuz bucaksız bir çölden develerini süren bir kervan liderine benzetilebilir. Bu bağlamda, şair, uzak vatanına olan özlemiyle sürüklenir ve kervan lideri gibi, kavuşmanın boş bir umut olduğu uçsuz bucaksız bir çölden geçer. Şair, bu görüntüyü sadece vatanının şiirsel mirasına duyduğu tutku nedeniyle canlandırır. Zira, kervan lideri imgesi, cahiliye dönemi şiirinde sıkça rastlanan bir temadır ve bu ardışık görüntüler, güzellik ve zarafetin hâkim olduğu, ancak şairin memleketinde kaybettiği özellikleri temsil eder. Bu, zamanın acımasız darbeleriyle paramparça olmuş bir vatandır. Bu imgeler, ilk bakışta sürreal görünen bir psikolojik yoğunlaşmayı haber verir. Yıldız, esinti, güzel kadın ve özlem arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Ancak, bu imgeler, dilsel olarak ustaca işlenmiş bir sistemde, bilinçaltındaki derin bir görüntüyü yüzeye çıkarır.⁵⁸ Bu imgeler, şairin hayatındaki güzellik ve yücelik arayışını, hayatın kirlilerinden uzakta bir yaşam arzusunu gösterir. Şairin izlediğimiz karakter özellikleri, onun şiirsel imgelerinin psikolojik boyutunun oluşumuna katkıda bulunmuştur. Bu nedenle, onun şiirlerinde ortaya çıkan imgeler, sadece estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda şairin iç dünyasındaki derin özlemleri ve arayışları yansıtır.

Şairin şiirlerinde belirgin şekilde ortaya çıkan psikolojik boyutlardan biri de, ailesini ve arkadaşlarını kaybetmenin getirdiği derin acıdır. Bu kayıplar, vatan kaybıyla iç içe geçmiştir, çünkü onlar da vatanın bir parçasıdır. Aile ve arkadaşlarını kaybetmekten duyulan acı, insan doğasının temel özelliklerinden biridir. Bir bedeviye mutluluğun ne olduğu sorulduğunda, “başkasına muhtaç olmamak, öz vatanında yaşamak ve dostlarla oturmak” cevabını vermiştir. Aynı bedeviye sefaletin ne olduğu sorulduğunda ise, “başka diyarlara gitmek ve vatandan uzaklaşmak” demiştir.⁵⁹ Bu sözler, şairin şiirlerinde yansıttığı duyguların ve imgelerin, insanın doğasına dair evrensel bir gerçeği ifade ettiğini gösterir: vatan, dostlar ve aile, insanın mutluluğunun ve huzurunun temel unsurlarıdır. Vatanından ve sevdiklerinden uzaklaşmak ise, derin bir hüznün ve acı kaynağıdır.

Şairin şiirlerinde, sevdiklerini kaybetmenin getirdiği acıyı ve kalpte meydana getirdiği çarpıntıyı ifade eden nadir bir incelik bulunur. Onların anılması, kalbinin daha da hızla çarpmasına ve gözyaşlarının seller gibi akmasına neden olur. Şairin vatanına ve sevdiklerine olan özlemi ve tutkusu, onlardan uzak olduğu sürece asla dinmez. Şair şöyle der:

⁵⁷ Hafâcî, *Kissatü'l-edebi'l-mehcerî*, 331.

⁵⁸ İsmail, *et-Tefsîru'n-nefsî li'l-edebe*, 87-88.

⁵⁹ Câhız, *el-Mehâsin ve'l-Ezdâd*, 68.

وَسَاقَطْتُ مِمَّا أَلْقَى أَدْمُغُ
تَحْكِي مَيَاةَ النَّيْلِ فِي الْفَيْضَانِ
بِي كَلَّمَا طَالَ الْبُعَادُ عَنِ الْحِمَى
شَوْقُ الْغَرِيبِ وَلَهْفُهُ الْوَلَهَانِ⁶⁰

“Nasıl unutabilirim ki, dostlar hatırlandığında her seferinde çarpıntısı artan bir kalbim var

Ve gözyaşlarım dökülür yaşadıklarımın dolay, Nil’in taşkın sularını andırır.

Vatanımdan uzaklaştıkça artar, Gurbetin özlemi ve tutkunun ateşi içimde.”

Bu dizeler, şairin sevdiklerine ve vatanına olan derin bağlılığını ve onlardan uzak olmanın meydana getirdiği büyük acıyı çarpıcı bir şekilde dile getirir. Şair, bu dizelerde sadece şiddetli huzursuzluğunu ve özlemi yüzünden döktüğü bol gözyaşlarını ifade etmek istemiştir. Bu gözyaşları, gurbetinde kaybettiği ailesine ve çocukluk anılarına duyduğu derin özlemin sonucudur. Asıl şair, duygusal imgeleri yığmaktan ziyade, okuyucunun duygularını harekete geçiren ve kendi psikolojik durumunu yansıtan zihinsel bir tasavvur oluşturmayı amaçlar.⁶¹

Şairin gözyaşlarının Nil Nehri’nin sularına benzemesi, okuyucunun duygularını harekete geçiren abartılı bir imge olarak öne çıkar. Bu abartı, okuyucunun düşüncelerini aşarak onu duygusal bir yolculuğa çıkarır, şaşkınlık ve hayranlık uyandırır. Bu imge, şairin durumunu en iyi şekilde ifade eder ve okuyucuya derin bir duygusal etki bırakır. Bu bağlamda, şairin gözyaşlarının bolluğunu ifade etmek için kullandığı abartılı imge, sanatsal özgünlüğün bir örneğidir. Şair, anlamları genişleterek ve çeşitlendirerek okuyucunun hayal gücünü ve duygularını etkiler. Bu, sürekli akan ve asla tükenmeyen bir su kaynağından alınan suya benzer, her zaman taze ve yenidir.⁶²

Şairin dizelerinde yer alan sahnenin ayrıntılarını ve şairin sevdiklerine ve vatanına olan samimi ve yoğun duygularını⁶³ ortaya çıkarmak için, kullanılan sıfatları “çarpıntı,” “taşkın,” “tutkulu” incelemekte fayda vardır. Bu sıfatlar, dilsel yapıda olayın sürekliliğini ve zamanın akışıyla birlikte devam ettiğini ifade eder. Bu durum, şairin duygularının sadece sevdiklerini ve vatanını hatırladığı anlarla sınırlı olmadığını, aksine, onun benliğinde derin ve kalıcı olduğunu gösterir. Şair, günler geçtikçe kaybetmenin acısını derinden hisseder.

Bu sıfatlar aynı zamanda duyguların yoğunluğunu ve bolluğunu da ima eder. “Çarpıntı” kelimesi, yoğun kalp atışını ifade ederken; “taşkın,” sınırları aşan ve bol miktarda akan suyu; “tutkulu” ise, aşkın uzun süreli ve yoğun bir halini belirtir. Bu sıfatlar, şairin ayrılık acısının ne kadar derin ve yoğun olduğunu anlatmak için kullanılmıştır.

Bu bağlamda, şairin ayrılık acısının, bu sıfatlarla ifade edilmesi, duyguların sürekliliğini ve derinliğini ortaya koymaktadır. Şairin duyguları, anlık bir hatırlamanın ötesinde, sürekli ve yoğun bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Bu da, kaybetme acısının şairin ruhunda derin izler bıraktığını ve bu duyguların, şairin benliğinde sürekli bir yer edindiğini göstermektedir.

⁶⁰ Kamhiyye, *Divânu’ş-şâ’iri’l-mehcerî Nedret Haddâd*, 219.

⁶¹ İsmail, *et-Tefsîru’n-nefsî li’l-edeb*, 62.

⁶² Abdülkadir Cürçânî, *Esrârü’l-belâğâ*, thk. Mahmud Şakir (Kahire: Mektebetü’l-Medenî, 1991), 272.

⁶³ Nâ’ûrî, *Edebü’l-mehcer*, 402-404.

Sonuç

Bu makalede, Nedret Haddâd'ın şiirlerinde yer alan psikolojik temaların derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Haddâd'ın sakinliği, duygusallığı ve mehcer edebiyatının yazarlar şairler ve okuyucular arasındaki iyi itibarıyla tanınması, bu çalışmanın motivasyon kaynağı olmuştur. Şairin hayatının büyük bir kısmını ifade özgürlüğünün ve fikirlerin yüceltildiği bir ülkede geçirmiş olması, onun duygularının samimi ve sözlerinin özgür olmasına katkı sağlamıştır.

Makale boyunca, Haddâd'ın şiirlerinde barış ve hoşgörü çağrısı, fedakârlık ve cömertlik vurgusu ile vatan sevgisi ve ayrılık acısının psikolojik yansımaları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Haddâd, toplumsal sorunlara duyarlı bir şair olarak, şiirlerinde insanı merkeze almış, bireyin duygusal ve ruhsal dünyasını yansıtmıştır.

Haddâd'ın şiirlerinde sıkça rastlanan barış ve hoşgörü temaları, onun toplumsal barış ve huzur arayışını yansıtmaktadır. Şair, insanların birbirine karşı sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmalarını, kin ve nefretten uzak durmalarını savunmuştur. Bu temalar, şairin toplumsal sorunlarla yüzleşme ve bu sorunlara çözüm arama çabasını göstermektedir.

Haddâd, toplumun zengin kesimine fakirlere yardım etme çağrısında bulunmuş, cömertliği ve fedakarlığı yüceltmıştır. Şiirlerinde, insanın maddi varlıklarının geçici olduğunu ve asıl önemli olanın başkalarına yardım etmek olduğunu vurgulamıştır. Bu yaklaşım, onun insani değerlere olan bağlılığını ve toplumun genel refahını gözetten bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir.

Haddâd'ın şiirlerinde vatan sevgisi ve ayrılık acısı güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Vatanından uzak kalan şair, vatan hasretini ve gurbetin getirdiği acıyı şiirlerinde dile getirmiştir. Vatanını bir yıldız, bir esinti ve zarif bir kadın olarak tasvir ederek, onun hayatındaki önemini ve vazgeçilmezliğini vurgulamıştır. Şairin bu imgeleri, okuyucunun duygusal dünyasına hitap eden derin bir içsel yolculuğu ifade etmektedir.

Sonuç olarak, Nedret Haddâd'ın şiirlerinde yer alan psikolojik temalar, onun insana ve topluma olan duyarlılığını, derin duygusal dünyasını ve edebî yetkinliğini ortaya koymaktadır. Şairin yaşamış olduğu deneyimler ve hissetmiş olduğu duygular, onun şiirlerine yansımış ve okuyucularına güçlü bir duygusal bağ sunmuştur. Haddâd'ın eserleri, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin izler bırakan ve edebî değeri yüksek eserler olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Abbas, Va'd. *el-Bü'dü'n-nefsî fi's-şi'ri'l-fasîh ve'l-âmmî*. b.y.: Müessesetü Hindâvî, 2018.
- Abdulhalik, Ahmed Muhammed. *Kıyâsu's-şahsiyye*. Kuveyt: Matbû'âtü Câmî'ati Kuveyt, 1996.
- Âlülcündî, Edhem. *E'lâmü'l-edeb ve'l-fen*. Dimaşk: Matbaa'tü Mecelleti Savti Suriye, 1954.
- Bustânî, Fikrî. "Mes'eletü'l-lâva'y fi's-sûrati's-şi'riyye". *Mecelletü'l-Fikri'l-'Arabî* 23 (1983), 97-105.
- Câhız, Ebu Osman Amr b. Bahr. *el-Mehâsin ve'l-Ezdâd*. thk. Fevzî 'Atvî. b.y.: y.y., 1969.
- Cürcânî, Abdülkadir. *Esrârü'l-belâğâ*. thk. Mahmud Şakir. Kahire: Mektebetü'l-Medenî, 1991.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *Kitâbü't-ta'rîfât*. thk. İbrahim el-Ebyârî. Kahire: Dâru'r-Reyyân li't-Turâs, 1403.
- Ebû Süveylim, Enver. *Şi'ru'l-Müseyyeb b. 'ales*. Amman: Menşûrâtü Câmî'ati Mute, 1994.
- Faydûh, Abdülkadir. *el-İtticâhü'n-nefsî fi nakdi's-şi'ri'l-'Arabî*. b.y.: İttihâdü'l-Kitâbi'l-'Arab, 1992.
- Firyâl, Merzûk. *el-Bü'dü'n-nefsî li şahsiyyâti Risâleti'l-Güfrân li Ebi'l-Alâ el-Ma'arrî*. Cezayir, 2010.
- Hafâcî, Muhammed Abdülmünim. *Kissatü'l-edebî'l-mehcerî*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Lubnânî, 1973.

- İbn Kemâl Paşa, Ahmed b. Suleymân. *et-Ta'rîfât ve'l-istilâhât*. thk. Halid Fehmî. Kahire: Müessesetü'l-Ülyâ, 1430/2009.
- İbn Reşîk el-Kayravânî. *el-'Umde fî mehâsini's-şî'r ve âdâbih*. thk. Muhammed Muhyiddin 'Abdulhamîd. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1401/1981.
- İsmail, İzzeddîn. *et-Tefsîru'n-nefsî li'l-edeb*. Kahire: Mektebetü Ğarîb, 4. Basım, ts.
- 'İsmâvî, Muhammed Zeki. *Kadâya'n-nakdi'l-edebî beyne'l-kadîm ve'l-hadîs*. Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, 1979.
- Kamhiyye, Ahmed Hassân. *Divânu's-şâ'iri'l-mehcerî Nedret Haddâd - Evrâku'l-harîf ve kasâid uhrâ*. Dimaşk: Dâru'l-İrşâd, 2020.
- Kartâcennî, Hâzim. *Minhâcü'l-bülegâ ve sirâcü'l-üdebâ*. thk. Muhammed b. el-Hûcâ. Tunus: ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-Kitâb, ts.
- Mansûr vd., Talat. *Üsûsü 'ilmi'n-nefsi'l-âm*. Kahire: y.y., 1978.
- Nâ'ûrî, İsa. *Edebü'l-mehcer*. Mısır: Dâru'l-Ma'ârif, ts.
- Nu'ayme, Mihâîl. "Nedret Haddâd min şüe'râ'r-Râbitat'l-Kalemiyye". *Mecelletü'l-Âdâb* 1 (1955).
- Nu'ayme, Mihâîl. *Seb'ün*. Beyrut: Müessesetü Nevfel li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1411/1991.
- Sahârî, el-'Ütebî. *el-Ensâb*. thk. İhsan en-Nas. b.y.: y.y., 2006.
- Saydah, George. *Edebünâ ve üdebâuna fi'l-mehâciri'l-İmrîkiyye*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1956.
- Süveyf, Mustafa. *el-Üsûsü'n-nefsiyye li'l-ibdâ'i'l-fennî fi's-şî'ri hasseten*. b.y.: Dâru'l-Ma'ârif, 4. Basım, ts.
- Şâbbî, Ebu'l-Kâsım. *el-Hayâlü's-şî'rî 'inde'l-'Arab*. b.y.: Müessesetü Hindâvî, 2017.
- Verkuyten, Maykel - Kollar, Rachel. "Tolerance and Intolerance: Cultural Meanings and Discursive Usage". *Culture and Psychology* 27/1 (Mart 2021), 172-186. <https://doi.org/10.1177/1354067X20984356>
- Zebîdî, Muhammed b. Muḥammed b. 'Abdurrezzâk. *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. thk. Heyet. 40 Cilt. Küveyt: el-Meclisü'l-Vatanî li's-Sekâfe ve'l-Fünûn, 2021.
- "Cerîdetü'-Sâihî'l-Mehceriyye" (07 Ağustos 1942).
- "The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Beneficence, and the Enhancement of Well-Being - Martela - 2016 - Journal of Personality - Wiley Online Library". Erişim 05 Ağustos 2024. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jopy.12215>